

דף לימוד לפסח

מתורת מו"ר הרב חיים מאיר דרוקמן זצ"ל

איך זה נכנס לספר?

שימו לב, וקחו הרבה אוויר לנשימה! אנחנו הולכים לקרוא סימן שלם בשולחן ערוך! מוכנים, יוצאים לדרך:

שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, מפני הנס שנעשה בו.

שולחן-ערוך, אורח-חיים, סימן ת"ל

זו לא טעות! משפט אחד של 11 מילים זהו כל סימן ת"ל בשולחן ערוך..

אפי הידוע אכס, אלו דברים נכתבים בספר 'שולחן ערוך' (מחשבים/מחשבים/מחשבים/מחשבים/מחשבים)
מהתאם למטרת הספר 'שולחן ערוך' האם לדעתכם התוכן של סימן ת"ל מתאים להיכנס לספר?

הנס הגדול – פחד המצרים

אמנם בספר שלחן ערוך לא מפורט מה הוא הנס הגדול, אך בספר שמהווה בסיס אליו, ה'טור', מובא סיפור הנס באריכות:

שפסח מצרים מקחו בעשור כדכתיב 'בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁה לְבֵית אָבֹת שֶׁה לְבֵיתוֹ. וּפְסַח שִׁיצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הַיּוֹם הַזֶּה, כְּדֹאִיתָא בְּסֵדֶר עוֹלָם. וְנִמְצָא שֶׁי' בַּחֹדֶשׁ הַיּוֹם הַזֶּה, וְלִקְחוּ לָהֶם כֹּל אֶחָד שֶׁה לְפִסְחוֹ וְקִשֶּׁר אוֹתוֹ בְּכִרְעֵי מִיטָתוֹ, וְשִׁאלוֹם הַמִּצְרַיִם לָמָּה זֶה לָכֶם? וְהִשִּׁיבוּ לִשְׁחַטּוֹ לִשְׁמֵם פֶּסַח בְּמִצּוֹת ד' עֲלֵינוּ! וְהָיוּ שִׁנְיָהֶם קִהוּת עַל שְׂשׁוּחַטִין אֶת אֱלֹהֵיהֶן, וְלֹא הָיוּ רִשְׁאִין לומר לָהֶם דָּבָר. עַל שֵׁם אוֹתוֹ הֵנָּה קוֹרִין אוֹתוֹ שַׁבַּת הַגְּדוֹל.

טור, אורח-חיים, סימן ת"ל

מה הוא הנס הגדול אפי הטור?

ר' יוסף קארו בפירושו ל'טור' מקשה על הסברו:

ואם תאמר – לפי טעם זה, הוה ליה למקרי לכולהו יומי (=היה לו לקרוא לכל הימים) דמעשור לחודש עד ערב הפסח – ימים גדולים, דבכולם נעשה נס? ויש לומר שעיקר הנס היה בהתחלה – שאז היה עיקר קהיון שיני המצרים, אבל אחר שעבר היום הראשון כיון דדשו – דשו.

בית יוסף, שם

מה הקושי לקרוא לשבת הגדול על שם הנס המתואר?

הבית-יוסף מסביר שביום הראשון היה הנס גדול במיוחד, שאז יש את החשש הגדול ביותר שהמצרים יפגעו בישראל ובכל זאת הם לא פגעו. ולכן רק היום הראשון מכונה 'גדול'. בשאר הימים הרגש הולך ודועך, ולכן החשש שהמצרים יפגעו הלך וירד.

הנס הגדול – תעוזת ישראל

הרב דרוקמן מציע הבנה עמוקה ומדויקת יותר, של הדברים שלמדנו עד כה. עד כה הבנו שפחד המצרים מלפגוע בישראל הוא הנס. אך כעת נתבונן על סיפור הנס מכיוון אחר:

ברצוננו לומר שפחדם של המצרים מישראל אינו הנס עצמו, אלא תוצאה של הנס – הנס הגדול באמת לא היה מצד המצרים, אלא מצד ישראל – תעוזתם של ישראל.

כל איש מישראל לקח שיה בדבר ד'. הוא נעמד אל מול פני אדונו המצרי, השולט בו מרגע שזוכר את עצמו, ואומר לו ללא בוש ובקומה זקופה: "אנו מקיימים את ציוויי של הקב"ה! מתכוננים לשחות את אליהם!" – האין זהו נס?!

התנהגות זו של ישראל הטילה אימה ופחד על המצרים, זו הסיבה לכך שהמצרים לא נגעו בישראל.

לזמן הזה, פסח, עמוד 36

? מה הוא הנס הגדול לפי הסגר הרב דרוקמן לדגריס?

? מדוע המצרים לא פלגו בעם ישראל?

? לפי זה, חזרו לקוללית וקירוצו של הגי' יוסף. האם כעת מובן יותר מדוע כותב הגי' יוסף לעיקר הנס היה בהתחלה?

לפי דברים אלו, עיקר הנס של תעוזת ישראל מול המצרים היה ביום הראשון, ולכן רק היום הראשון נחשב לנס הגדול. תחושת הפחד שעליה היו צריכים להתגבר, הלכה ודעכה מיום ליום והיה בה פחות פלא מאשר היום הראשון, ולכן לא נקראו כל הימים 'ימים גדולים'.

גודל הנס – הבנת נפש העבד

כדי להבין את גודל הנס, צריך להבין את המצב הנפשי של עבד. נתחיל עם דוגמה שקרובה לדורות שלנו. שרדו אצלנו רשימות של הרב יהושע משה אהרנסון זצ"ל, אוד מוצל מאש ניצול שואה. כאשר כתב את יומן "מגילת בית העבדים" כתב בפתיחה את הדברים הבאים:

"אני אנון ארץ עמ"ק-22, שאל חוקרי הדורות הזאים אחריו, אבוע לא עיננו על נפשונו. אנחנו מאלאכי-המאור הזאים ארץ ארעא צלמא? הגשמה... אחרי היום גמר רשום 4 שנים 221-עצבים 25-16 חגשים, כבר נחשנו ברוחנו וזאפנו עד שאין גרואה לנו לפעול דבר מה, חסר לנו אור הכוח ועוצמה, אומר הלב ורוח העץ."

אני מאמין, עמוד 90

? מה הדמיון בין דגריס אלו לבין ההתמודדות של יהודי במצרים לקחת את השם האלילי של המצרים? על איזה קושי נפשי היו צריכים להתגבר?

אפילו כעבוד שנתיים בלבד של עבדות, מעיד מי שחי את אותה מציאות, שכבר אי אפשר למצוא בנפש כח לעמוד מול המשעבד ולהתקומם כנגדו.

ואם-כן, אי אפשר בכלל לדמיין איזו נפש שפלה ומשועבדת הייתה לישראל במצרים. כבר עשרות או מאות שנים שהם קורסים תחת המגף המצרי, עבדים מושפלים ודמוסים, והתרגלו לכך שכבר כמה דורות זה מה שנגזר על עמם – להיות עם משועבד ומדוכא!

ולמרות כל זאת - בנס הגדול של שבת הגדול, הצליחו ישראל לעמוד זקופים מול משעבדיהם! זה ממש נגד כל הטבע שטבוע בנפשם.
אגב, נס דומה התרחש גם בשואה עצמה, שבה הייתה תנועה של נוער חלוצי שהצליח להתנער ולהתקומם כנגד השלטון הנאצי.
בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה (השואה), היו לבטים במספר גטאות האם להיכנע תחת השלטון הנאצי או להתנגד ולהיאבק בהם עד כמה שניתן. לבסוף חברי תנועות הנוער החלוציות קיבלו את דבריו של אבא קובנר, שהפכו לכרוז שהושמע גם בגטאות אחרים וסייעו לגייס יהודים למרד. להלן קטע מתוך אותו כרוז:

נוער יהודי, אל תיתן אמוך במוליכים אותך שולל...

המהססים! השליכו מעליכם כל אשליה.
ילדיכם, בעליכך ונשיכם אינם עוד...
היטלר זומם להשמיד את כל יהודי אירופה.
על יהודי ליטא הוטל להיות הראשונים בתור.

אל נלך כצאן לטבח!

נכון, חלשים אנו וחסרי-מגן, אולם התשובה היחידה לאויב היא התנגדות!
אחים!
מוטב ליפול כלוחמים בני-חורין מלחיות בחסד מרצחים.
להתגונן! עד הנשימה האחרונה.

1 בינואר 1942, וילנה בגטו.

הדלקת ניצוץ החירות בתוכנו

- בין לפי ההבנה הפשוטה ובין לפי ההבנה החדשה, הקשה הרב דרוקמן שתי שאלות חזקות:
- א. הנס נראה ממש מיותר! מדוע הקב"ה מצווה את ישראל להתגרות במצרים, ולאחר מכן מציל אותם בנס שהם לא פוגעים בהם או שמתגלה בהם תעוזה? שמלכתחילה לא יצווה אותם להתגרות במצרים, וממילא לא יהיה צורך בנס?
- ב. לכאורה מדובר בנס קטן ביחס לשאר הניסים שנעשו בתהליך יציאת מצרים, אז למה דווקא הוא ולא אחרים קיבל את הכבוד להיזכר לדורות כנס הגדול?

שאלות אלו הן שאלות חזקות. חשבנו האם יש אכן תשובה לאחת השאלות?

מסביר הרב דרוקמן:

יש צורך שאנחנו נעשה מעשה שידליק את ניצוץ החירות בתוכנו... רק לאחר מכן תתממש גם יציאת מצרים החיצונית... את מכות מצרים הביא הקב"ה לבדו. ניסים, לדידו של בורא עולם, אינם דבר מיוחד... אין זה מפתיע שהבריאה תתנהג באופן מחודש כפי רצון הבורא. בניגוד לכך, לקיחת הששה היא מעשה שעשינו אנו, בני ישראל... בשבת הגדול החלה גם ה"אתערותא דלתתא", כאילו אמרנו לקב"ה: "אנחנו אתך!"

לזמן הזה, פסח, עמוד 39

כיצד צונה הרב על 2 השאלות שהעלה?

דקת קריאה

שיצאו ממצרים רק בבוקר ועד אז אסור לצאת מבתיכם, ובטח שה' ידע בדיוק מתי הם יצאו, אז למה לילה שלם הם היו ב'דקת קריאה' כאילו עוד רגע הם יוצאים?."

אורן הבין את שאלתו והוא נזכר במה שלמד בישיבה: "הרב דרוקמן הסביר שישראל היו צריכים להראות בעצמם עד כמה הם אינם מסוגלים להישאר עוד משועבדים במצרים. **רק לאחר שעם ישראל מראה בעצמו שהוא רוצה להיגאל - אז ה' פועל ומתחיל את גאולתם**".

רחמים קיבל את התשובה, ואורן הוסיף: "בהמשך היתה דרישה יותר גדולה. ישראל נעמדו ליד ים סוף בחוסר אונים, כשהמצרים האכזריים מאחור והים לפניכם. ועוד לפני שהים הראה איזשהו סימן שהוא עומד להיבקע, ציווה ה' את משה: "מִהִתְצַעֵק אֵלַי דָּבָר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְיִסְעוּ. אֲךָ לֹא־יִסְעוּ? זֶה מִמֶּשׁ הַתַּאבְדוֹת לְהִיכָנֵס לַגִּלְי הַיָּם הַגּוֹעֲשִׁים כְּהַרְגֵלם? אֲלֹא **קוֹדֵם כָּל עַם יִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְהִרְאוֹת אֶת רְצוֹנוֹ לְהִיגָל בְּכֵן שִׁיִּצְעֵד לַעֲבֹר הַיָּם. הֵם נִדְרָשִׁים לְמַסּוֹר אֶת נַפְשָׁם תַּחֲלִילָה, וְלֹא רַק לַחֲכוֹת שֶׁהַגְּאוּלָּה תִּגְעִי אֵלֵיהֶם מִלְמַעְלָה. רַק אַחֲרָי שְׁעֵם יִשְׂרָאֵל יַעֲשֶׂה אֶת הַצַּעַד הָרִאשׁוֹן מִתּוֹךְ אֲמוֹנָה וּבִטְחוֹן בִּה' שִׁיגָל אֹתָם - רַק אִזּוֹ הַגְּאוּלָּה תַּחֲלֵ וְגַם הֵם יִיבָקְעוּ לָהֶם**".

רחמים חייך והוסיף: "אז אנחנו בדרך הנכונה. גם אנחנו נכנסים למשימה מסוכנת ומוכנים למען גאולת ישראל למסור את נפשנו מול האויב - אז בודאי שכעת תגיע גם התערבותו של ה' והוא ימשיך להציעד אותנו לגאולתנו השלמה!".

ואכן חיילי הפלוגה עשו מבצעים חשובים ונצחו במלחמתם, ולבסוף כולם חזרו בשלום לביתם.

הפלוגה סיימה את האימונים לקראת משימתם ברצועת עזה ומפקד הפלוגה פנה לחייליו: "עבדתם קשה ואתם מגיעים מוכנים למשימה שקיבלנו. כשהמודיעין יודיע לנו שאפשר להתחיל להילחם אנחנו נעשה את זה מיד, אך עדיין לא יודעים מתי זה יקרה. בינתיים אתם יכולים לצאת ל'דקת קריאה'". כשהמפקד אומר 'דקת קריאה', זה אומר שלחיילים יש זמן פנוי, אך ברגע שקוראים להם תוך דקה אחת כולם צריכים לעמוד עם הציוד מוכנים ליציאה למשימה.

"מה עשיתם?! למה הורדת נעליים?", שאל אורן את רחמים. "יש לי פצע ברגל. אל תדאג, גם במשימה הקודמת רופא המפקדה אמר שעד שהמשימה מתחילה כדאי לתת לרגליים להתאווור", הצטרף רחמים. אורן התפלפל על חברו: "זה לא דומה! בפעם ההיא ידענו בדיוק באיזו שעה יוצאים למשימה, אבל עכשיו אתה לא יודע מתי יק...". צעקה שפילחה קטעה את דבריו: "דקת קריאה! כולם לעמוד במרכז הפלוגה" הכריז המפקד. אורן מיהר לעזור לרחמים לנעול את נעליו, והם נעמדו בשניה האחרונה, מתנשפים בכבדות. המפקד אמר בקצרה: "אין לנו זמן להתעכב, יוצאים עכשיו. קדימה אחרי בשני טורים".

ההליכה התחילה, ורחמים פנה לאורן: "תודה רבה! בלי העזרה שלך הייתי מעכב את המשימה. באמת היה לא חכם מצידו שלא לשים להבדל בין המקרים. וזה העלה לי שאלה מעניינת. למה הבורא הכניס את בני ישראל ל'דקת קריאה'?". אורן לא הבין למה חברו מתכוון, והוא הסביר לו שבאכילת קרבן פסח במצרים ה' ציווה שיאכלו אותו בצורה כזו שירגישו שבכל רגע הם עלולים לצאת: "מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים וְנָעִלְכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמָקַלְכֶם בְּיָדְכֶם וְאָכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפְזוֹ". ורחמים הרחיב את שאלתו: "הרי בני ישראל ידעו

שבת הגדול - הלכה לדורות

שאלנו בהתחלה למה השם של 'שבת הגדול' נחשב הלכה, כך שראוי להכניס זאת לספר ההלכתי 'שולחן ערוך'. לפי המהלך שראינו, התשובה היא, שיש הלכה שבכל דור אדם צריך לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. וכדי להגיע לכך חייבים לעבור דרך המסר של שבת הגדול. מהות שבת זו, היא להדליק את ניצוץ החירות בתוכנו - ואך ורק לאחר שלב זה, ניתן להתקדם לשאר הגאולה ולחוש באמת את 'זמן חירותנו'. מסר זה חשוב בכל הדורות ובפרט בדורנו, דור הגאולה האחרונה. רק כשלישראל יימאס מהגלות וירצו וירגישו שאין להם מה לחפש שמה, ובאמת ירצו להיגאל - רק אז תגיע הגאולה, כדברי הכוזרי:

"אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד, כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו" (תהלים קב, יד-טו) - רצונו לומר כי ירושלים אמנם תבנה כשיכספו בני ישראל לה תכלית הכסף, עד שיחוננו אבניה ועפרה..."

סוף ספר הכוזרי

ואכן ב-150 שנה האחרונות עם ישראל מאס בגלות ועלה לארץ ישראל ליישבה ולכונן את עפרה. ניצוץ החירות דלק בכל חלקי העם בכל מקום, וכפי שהעיד כבר לפני למעלה ממאה שנה ר' יהושע מקוטנא:

ובפרט עתה שראינו התשוקה הגדולה הן באנשים פחותי ערך הן בבינונים הן בישרים בלבותם קרוב לודאי שנתנוצץ רוח הגאולה

שו"ת ישועות מלכו, חלק יורה דעה, סימן סו

ויהי רצון שכשם שראינו את ניצוץ הגאולה ואת ראשיתה, כך נזכה ש"כימי צאת מארץ מצרים אראנו נפלאות" (מיכה, ז, טו) עד לגאולה השלמה.